

ΝΕΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

LIBRAIRIE ET IMPRIMERIE

CI-DEVANT

E. J. BRILL.

LEIDE — 1904.

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ν. Γ. Πολίτου Μελίται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παραδόσεις. Ἐν Ἀθήναις. 1904. Εἰς 8ον. Μέρος Α' (Βιβλιοθήκης Μαρασλή ἀρ. 255-258) σ. 1-628. Μέρος Β' (ἀρ. 259-262) σ. 629-1348. Μετὰ 5' πινάκων.

Ἡ ἕνεκα τῆς διακοπῆς τοῦ δανεισμοῦ βιβλίων ἐκ τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ἐν τῷ χρόνῳ τῆς μετακομίσεως ἀπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸ Βαλλιάνειον κτίριον ἀκουσία ἀναβολὴ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς πολυτίμου συλλογῆς τῶν Παροιμιῶν τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ὑπῆρξε λίαν καρποφόρος εἰς τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην καθ' ὅλου, ἐπειδὴ ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς εὗρε καιρὸν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ νὰ ἐκδώσῃ τοὺς ἐνταῦθ' ἀγγελλομένους δύο τόμους τῶν Παραδόσεων.

Θὰ ἦρκει ἡ ἀπλὴ ἀναγραφὴ τῶν τριάκοντα ἐννέα κεφαλαίων, εἰς ἃς κατέταξε τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀνακοινουμένας 1013 παραδόσεις, ὅπως ἐννοηθῆ ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου, ἐν ᾧ ἐκλάμπει, ὡς ἐν ἀπάσαις ταῖς λαογραφικαῖς μελέταις τοῦ κ. Πολίτου, ὁ ἐκπληκτικὸς πλοῦτας τῶν γνώσεων καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐρευνητικῆς αὐτοῦ μεθόδου. Συνέλεξε δὲ τὸ ὕλικόν αὐτοῦ διὰ χρόνων μακρῶν ἐξ ἀπασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἴτε αὐτὸς ἀκούσας τὰς παραδόσεις, εἴτε παραλαβὼν ἐκ βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων ἢ μαθὼν ἐξ ἀνακοινώσεων ἀνεκδότων ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτὸν γενομένων ὑπ' ἄλλων, ὧν ῥητὴν πάντοτε ποιεῖται μνησίαν. Ἐχουσι δ' αἱ παραδόσεις αὗται τύπον ἱστορικὸν ἢ ἀρχαιολογικὸν ἢ εἶνε μετεωρολογικαί, βοτανικαί, ζωολογικαί ἢ ἀναφέρονται εἰς τὰς παντοίας δεισιδαιμονίας περὶ δαιμονίων καὶ βρυκολάκων κτλ. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ καταγράφονται αὗται αἱ παραδόσεις, ὁ δὲ δεῦτερος τόμος περιλαμβάνει τὰς πηγὰς αὐτῶν καὶ τὰς περὶ αὐτῶν σημειώσεις τοῦ συλλογέως, διακρινόμενας διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ

ὄν ἐκάστη φέρει ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ. Οὕτω δ' ὁ δεύτερος τόμος προϋποθέτει ἀπαραιτήτως τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν καὶ τοῦ πρώτου ὑπὸ τοῦ ἀναγινώσκοντος. Πάντως δ' ἤθελε καταστήσει εὐχερεστέραν τὴν μελέτην ἢ μὲν παραπομπὴ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἐλήφθη ἐκάστη παράδοσις, εἰς ὑποσημείωσιν ὑφ' ἐκάστην τῶν παραδόσεων ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ, ἢ δ' ἐπανάληψις τῆς ἐπιγραφῆς ἐκάστης παραδόσεως ἐν τῷ δευτέρῳ ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς τὸν ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ δημοσιευόμενον κείμενον. Ἐξικνουῦνται δ' ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ αἱ σημειώσεις μέχρι τοῦ ἀρ. 644, τὰς δὲ λοιπὰς θὰ περιλάβῃ ὁ τὸ ἐπιπλέον ἔτος ἐκδοθησάμενος τρίτος τόμος.

Εἶνε δ' αἱ σημειώσεις αὗται τοῦ δευτέρου τόμου ἐξαιρέτως πλούσιαι καὶ μεστὰ διδασμάτων παντοδαπῶν ἐκ τε τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας καὶ τῶν βυζαντιακῶν πραγμάτων ὡς καὶ τῆς παρὰ τοῖς νέοις Ἕλλησι καὶ τοῖς λοιποῖς λαοῖς λαογραφίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θεολογίας, μετεωρολογίας, βοτανικῆς καὶ ζωολογίας. Τινὲς αὐτῶν, ὡς αἱ περὶ Ἁγίας Σοφίας, Μονοβύζας, Κάστρου τῆς Ὠριᾶς, τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν μετεωρολογικῶν παραδόσεων, τῶν μύθων περὶ Νεραίδων, δράκων, στοιχειῶν καὶ στοιχειώσεως τῶν μνημείων, τῶν Γοργόνων μετὰ πλουσίας σειρᾶς εἰκόνων, τῶν καλλικαντζάρων καὶ τῶν λοιπῶν δαιμονίων, τῶν θησαυρῶν καὶ ἄλλαι, εἶνε αὐτόχρημα μονογραφίαι μᾶλλον ἢ ἀπλᾶι σημειώσεις.

Εἰς τοιοῦτο βιβλίον περιποιῶν μὲν τιμὴν ὑπέροχον εἰς τὸν συγγράψαντα, δυνάμενον δὲ νὰ ταχθῇ εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν δημοσιύσεων, ἐφ' αἷς δικαιοῦται νὰ καυχᾶται ἢ καθ' ὅλου λαογραφικῆ ἐπιστήμῃ, ἐλάχιστα ἔχομὲν νὰ προσθέσωμεν. Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς τοῦ κ. Πολίτου λείπουσι δύο παραδόσεις ἃς ἐδημοσίευσεν πρὸ ἐτῶν ἐννέα, Τῆς κεραῆς τὸ μάρμαρον (Περιοδικὸν Ἑστία 1895 σ. 213 κ. ε.) καὶ ἡ περὶ τῆς ἐν Βελεστίνῳ Ὑπερλαίας λίμνης (αὐτόθι σ. 100). Εἰς τὰς ἐν κεφ. ζ' περὶ Ἑλλήνων ἀνδρειωμένων γιγάντων παραδόσεις προσθετέον, ὅτι εἰς τὰ Σχορίτσαινα τῶν Τζουμέρκων εὐρῆται ἐν μέσῳ πεδίῳ παμμέγιστος βράχος, ὅστις φαίνεται ὡν ἐκ τῶν ἐν τῇ γεωλογίᾳ καλουμένων blocs errants, περιπλανωμένων λίθων, περὶ οὗ οἱ ἐπιχώριοι διηγούνται, ὅτι τὸν ἐσῆκωσε διὰ τῶν χειρῶν καὶ τὸν ἔφερον ἄποθεν εἰς ὃ σημεῖον εὐρίσκεται γιγάντιος Ἑλληνας. — Εἰς τὸ περὶ ἀρχαίων κτιρίων καὶ μαρμάρων ζ' κεφάλαιον ἢ εἰς τὸ

κα' περί στοιχειῶν προστεθῆτω, ὅτι ἐν Ἑρμιόνη ἤκουσα τῷ 1879 παρὰ τινος λεμβούχου τὴν παράδοσιν, ὅτι κατὰ τὴν βραχὺν ἄκραν τὴν ὑπερκειμένην ἐκ τῶν βορειοανατολικῶν τοῦ σημερινοῦ Καστρίου τοῦ ἐπέχοντος τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως ὑπάρχει σπήλαιον βαθύ, εἰς τὸ ὅποιον οἱ παλαιοὶ εἶδον πολλάκις πολλοὺς μαρμαρωμένους ἀνθρώπους. Ἀπὸ τοῦ σπηλαίου δ' ἐκείνου ἐξήρχετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑψηλὴ γυνὴ ὀνομαζομένη Βιτόριζα. — Εἰς τὰς περὶ ἀσθενειῶν παραδόσεις τοῦ κεφ. λδ' δύναται νὰ προστεθῆ ἡ παράδοσις ἣν ἤκουσα πρὸ ἐτῶν ἐν τῇ Παληαχώρᾳ τῆς Αἰγίνης, ἥτις κεῖται σήμερον ἐγκαταλείψιμῃ μίαν περίπου καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς σημερινῆς πόλεως, ἐπεχούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας. Ἴδε περὶ τῆς κτίσεως τῆς νέας Αἰγίνης τὸ ἐμὸν βιβλίον Λόγοι καὶ ἄρθρα σ. 560 κ. εἰ, καὶ τὸ ἄρθρον μου Αἰγίνα ἐν Ἐγκυκλ. λεξικῷ Τόμ. Α' σ. 252. Περὶ τῆς ἐγκαταλείψεως λοιπὸν τῆς Παληαχώρας φέρεται ἡ παράδοσις ἡδε. Τὸ πόλισμα ἦτο πάντοτε ὑγιεινότατον, διαπνεύμενον ὑπὸ εὐεργετικῶν ἀνέμων. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ὑψώματος ὑπῆρχον αἱ οἰκίαι τῶν ἀστῶν, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ κάτωθι τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἐκτισται ἡ Παληαχώρα, εὐρίσκοντο οἱ ἀγροὶ αὐτῶν. Καλλιστεροῦμένων δὲ ποτε τούτων εὐρίθισαν ἐν τῇ γῇ μεγάλοι σιδηροὶ ἤλοι, οὓς ἐξέσπασαν οἱ γεωργοῦντες. Ἐκτοτ' ἐξεχύθησαν κατὰ τῆς Παληαχώρας ἀπασαὶ αἱ ἀσθένειαι, αἵτινες μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦσαν δεδισμευμέναι διὰ τῶν ἤλων ἐκείνων, καὶ οἱ κάτοικοι, μὴ ἀντέχοντες πλέον, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ νοσηρὸν ἀποβὰν χωρίον. Ὁ δ' ἐπιμελητὴς τοῦ ἐν Αἰγίνῃ μουσείου κ. Ἀντώνιος Πελεκᾶνος, ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς παραδόσεως ταύτης ὑπ' ἐμοῦ ἐπ' ἐσχάτων, ἔγραψέ μοι τῇ 17 Νοεμβρίου, ὅτι ἄλλοι τῶν Αἰγινήτων μεταθέτουσι τὴν καθήλωσιν τῶν ἀσθενειῶν εἰς τὸ φρέαρ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαιίας, ὅπου αὐταὶ εἶχον ἐγκλεισθῆ μετὰ θηρίων καὶ λοιπῶν ἐξωτικῶν. Προσέθηκε δὲ, ὅτι ἐν τῇ Παληαχώρᾳ πολλάκις ἐνέσκηπτον ἐλώδεις πυρετοὶ ἕνεκα τῶν ἐγγύς καὶ πρὸς μεσημβρίαν αὐτῆς λιμναζόντων ὑδάτων. Παρατηρήθη μάλιστα, ὅτι τοῦτο συνέβαιεν, ὅταν τὸ θέρος ἐν τοῖς χειμάρροις Ποταμοῦ, Κοντοῦ καὶ Βουρκάνου ἔτρεχεν ὀλίγον ὕδωρ. Ἄλλως δ' εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Παληαχώρας συνετέλεσαν οὐ μόνον ἀσθένειαι θανατηφόροι, ἀλλὰ καὶ καθιζήσεις τοῦ ἐδάφους ἕνεκα πολυομβρίας καὶ τοῦ ἠφαιστιογενοῦς τῆς θέσεως, δηλουμένου καὶ ἐκ τῆς γειτνιασεως τοῦ Σχί-

στοῦ ὄρους τοῦ κοινῶς καλουμένου Σκασμένο βουνάκι. — Τὴν ἐν σ. 100 ὑπ' ἀρ. 178 παράδοσιν τῆς Τροιζήνος περὶ τῶν ἀρμάτων τοῦ βασιλιᾶ (Θησείως) ἤκουσα τῷ 1870 κατὰ τινα ἐκδρομὴν ἀνὰ τὴν Τροιζηνίαν, ἐπιχειρηθεῖσαν μετὰ συνοδοιπόρων ἐκ Πόρου, συνδεομένην ὄχι πρὸς μεγάλην πέτραν εἰκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας μακρὰν τοῦ Δαμαλαᾶ, ἀλλὰ πρὸς ἐρειπωμένον οἰκημα μεταγενεστέρων ἄλλως χρόνων κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι τοῦ Πόρου Γαλατᾶ πρὸς τὸ χωρίον Δαμαλαᾶ ἄγουσαν ὁδόν. — Εἰς τὰς περὶ στοιχειῶν καὶ ἰσκιῶν παραδόσεις καὶ προλήψεις ἐν σ. 250 κ. ἑ. δύναται νὰ προστεθῇ ἡ ὑπομιμνήσκουσα τὸν ἀρ. 501 ἐκδόσις τῆς γηραιᾶς μου παιδονόμου, δι' ἧς αὕτη ἐν Κερκύρᾳ πρὸ πενήντα περίπου ἐτῶν καθίστανέ με περίφοβον πρὸ τῆς ἰδίας μου σκιᾶς λέγουσα, ὅτι πρέπει νὰ προσέχω, διότι ὁ ἰσκιος κάποτε πετροβολᾷ μὲ τοῦβλα. — Εἰς τὰ ἐν σ. 650 ὀρθῶς λεγόμενα περὶ τῆς ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως δηλώσεως τῶν Τούρκων διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Περσῶν προσθετέον, ὅτι τὴν αὐτὴν σύγχυσιν παρατηροῦμεν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσιν, ἰδίως δὲ παρὰ τῷ ἀρχαίῳ περὶ τὰ ὀνόματα Ἰωάννη Καντακουζηνῷ. — Περὶ τῆς ἀπέναντι τῶν Σπετσῶν ἑρμιονικῆς ἄκρας τοῦ Ἁγίου (Αἰ)μιλιανοῦ, περὶ ἧς ἴδε σ. 800, μαρτυρῶ καγὼ ἐκ πείρας, καθ' ἃ ἐσημείωσεν ἤδη ὁ Lolling, ὅτι ὁ περίπλους αὐτῆς καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ἀπόβασις εἶνε πολλάκις δυσχερῆς ἕνεκα τῶν πολλῶν ρευμάτων καὶ τοῦ συνήθους ἀνέμου. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἰσφαλμένως τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο γράφεται Milonas ἀντὶ Milianos ἐν τῷ χάρτη τῆς Ἀργολίδος (Taf. XIV) τῆς συγγραφῆς Peloponnesos τοῦ Ἑρνέστου Κουρτίου. — Εἰς τὰ ἐν σ. 987 περὶ μονόκερω διὰ μακρῶν γραφόμενα προσθετέον, ὅτι ἔχομεν καὶ ποίημα τοῦ Ἀχομινάτου Εἰς τὸν μονόκερω (ἐμῆς ἐκδόσεως Τόμ. Β' σ. 393) παραστάσεις δὲ τοῦ μονόκερω ἀπαντῶσι καὶ ἐν εἰκονογραφημένοις κώδιξι τῶν εἰς Λέοντα τὸν σοφὸν συνήθως προσγεγραμμένων χρησμῶν. — Πρὸς τὰ ἐν σ. 1036 ὀρθῶς λεγόμενα περὶ τοῦ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις καὶ ταῖς Κυκλάσις ἐπιχωριαζόντος ὀνόματος Μῶρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἐν σ. 1039 παρατηρούμενα περὶ συνταύτισεως τῶν Ἀράπηδων πρὸς τοὺς Σαρακηνούς συσχετίζεται ἢ κατὰ τὴν πρὸς με ἀνακοίνωσιν τοῦ πρὸ ἐτῶν ἐκ Ζακύνθου φαιτητοῦ τῆς φιλολογίας Δ. Μακρῆ ἐν Ζακύνθῳ παροιμιώδους φράσις Σαρακίνοι καὶ Μῶροι, σημαίνουσα τοὺς ἀθροῦς, τοὺς παν-

τοδαπούς, τοὺς πανταχόθεν σπεύδοντας. — Ἐν ταῖς σημειώσειςι τοῦ τρίτου τόμου πρὸς ὑπομνηματισμὸν τῶν κατὰ τὴν Γυλλοῦν, εἰς α̅ δίδει ἀφορμὴν ἢ ἐν σ. 505 ὑπ' ἀριθ. 83! παράδοσις, ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐν τῷ κατὰ τὸν τε' - ις' αἰῶνα γεγραμμένῳ κώδικι Παρισίων ὑπ' ἀρ. 395 φ. 8⁶-15 περιλαμβανομένων *Historia execrandae et impurae Gyllus* τὴν ἀρχομένην διὰ τῶν λέξεων Ἐπι τῆς βασιλείας Γραϊανοῦ (*Omont Inventaire sommaire des manuscrits Grecs de la bibliothèque Nationale* Τόμ. Α' σ. 41). Ἐν δὲ τῷ πίνακι τοῦ εἰρημένου Καταλόγου ἐν τέλει τοῦ Γ' τόμου σ. 84 ἀναγράφεται ὡς περιέχων πραγματείαν περὶ Γυλλοῦς καὶ ὁ κώδιξ Παρισίων 2316. Ἄλλ' ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτοῦ (Τόμ. Β' σ. 236 κ. ἰ.) οὐδὲν τοιοῦτον εὐρίσκεται. Ἄγνωσθ δὲ ἂν ὑπόκειται τυπογραφικὸν παρόραμα ἐν τῇ παραπομπῇ ἢ ἂν ὑπονοῆται διὰ τῆς παραπομπῆς ταύτης προσθήκη εἰς τὴν περιγραφὴν. Τέλος δὲ ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὰ περὶ Γυλλοῦς παρέχει ὁ ὑπ' ἀρ. CV ἑλληνικὸς κώδιξ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης, γεγραμμένος χειρὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρειος καὶ περιέχων ἐν φ. 80⁶ κ. ἰ. διήγησιν α̅ Περὶ τῆς Γυλλοῦς β̅ καὶ διάλογον αὐτῆς πρὸς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ. Ἄρχεται δὲ ἡ πραγματεία αὐτὴ διὰ τῶν λέξεων Κατερχόμενος Μιχαήλ ὁ ἀρχιστράτηγος ἀπὸ τοῦ Σιναίου ὄρους ὑπὸντησε τῇ ἀβυζοῦ ἐχούσῃ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων. Παρουσιάζεται δὲ αὐτὴ εἰς τὸν ἀρχάγγελον ὑπὸ τεσσαράκοντα καὶ ἑν ὀνόματα τάδε: Γυλοῦ, Μορφοῦ, Ταβυζοῦ (Ἄβυζοῦ), Μορφιλατοῦ, Ῥενοῦ, Σολομωνῆ, Αἴγυπτία, Ἀναμαρδαλέα, Λυδρισοῦ, Πεκίλαζοῦ, Ἀδελαρχοῦ, Πανστουρῆ, Μελχισεδὲκ, Νημικοῦ, Νεμερικῆ, Φλεγομῶ, Ἡλυσῶ, Ἀμελῆ, Ἐρμοκονέα, Ζαδερῶ, Ἐνδίκας, Πεκουρέα, Γουφοκτῆρ, Δαδουχίμη, Φυγαδάνη, Φυγοδόθ, Ἀνωφῆς, Ἀνόφως, Ἐβδοβάλεως, Σοφωτάτη, Ῥεμερίς, Δυριμιτατῆ, Κύριλλος, Διδακτικός, Δομισάκ, Ταροῦχ, Ταρίχ, Φίλαχρος, Καυκάλας, Ἀμάς, Παταξαρῶ. Ἴδε *Iriarte Regiae bibliothecae Matritensis codices Graeci Mss.* σ. 423 κ. ἰ.